

DE MAASGOUW

Weekblad voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde.

Prijs per jaargang:

Voor Nederland . . . 3 gulden
België . . . 6½ franken

Brieven en mededeelingen te bestellen
bij den uitgever

LEITER NYPELS, te Maastricht.

Abonnementen worden ontvangen
bij den uitgever, alsmede bij alle
postkantoren en boekhandelaren.

Advertentien : 10 cents per regel.

De nadruk van artikels, buiten toestemming der schrijvers, is verboden.

JAN van VENLO
de klokkengieter.

(Lezing gehouden in 't gezelschap Puteanus te Venlo).

Is het een lust voor het vaderlandsch gemoed de glorie-titels der voorzaten, op de schitterendste bladzijden der wereldgeschiedenis geboekstaafd, breedvoerig te ontrollen, voor mij is het eene groote voldoening de eerste te wezen U, al zij het dan ook in grove trekken, een kunstenaar te malen, die voor een viertal eeuwen de roem van Venlo in wijden kring verbreide.

Ik wil U spreken van een klokkengieter, van een man wiens kunstvoortbrengselen hier eene eereplaats verzekeren naast een *Puteanus* en een *Goltzius*, ik wil bij U binnenleiden een Venlonaar, van wien men zeker kan zeggen, hetgeen Vondel eens van den gieter van het klokkenmuziek te Amsterdam zong:

Die 't gehoor verlekken kon
Op zijn klokspijs en zijn noten
Ous zoo kunstig toegegoten.

Ik wil U het weinige, wat ik heb kunnen ontdekken, mededeelen van den klokkengieter, wiens kunstgewrocht honderde malen uwe ooren in klokkenklank heeft betooverd, zonder dat wellicht ooit de gedachte bij U is gerezen dat die klokkenharmonie het werk verheerlijkte van een Venlonaar.

Ik wil U wijzen op een klokkenheld, wiens verdiensten verder reiken dan die van een gewoon gieter; ik wil hem toonen als kunstenaar, als man in wiens boezem een warm hart voor zijn vaderstad klopte, toen bange nood haar dreigde.

Laat mij vooraf in eenige algemeenheden treden en in vluchtige trekken den oorsprong en de invoering der klokken schetsen om in het voorbijgaan te wijzen op Limburg als bakermat der middeneeuwsche klokkenkunst, waarvan Venlosche zonen zulke roemvolle beoefenaars werden.

Bij alle volkeren der oude wereld vinden wij het gebruik van kleine klokken en bellen.

In Egypte werd het Osirisfeest door middel van schellen aangekondigd; Aaron en de Hebreüsche hoogepriesters droegen belletjes aan den zoom van hun zijden bovenkleed; Lucianus van Samosate, die in Griekenland onder de Antonijnen leefde, spreekt van schellen; Suetonius, die onder Trajanus en Hadrianus het leven der twaalf eerste Romeinsche keizers te boek stelde, haalt aan, dat Augustus in den tempel van Jupiter een *tininabu um* liet hangen; bij den minnedichter Tibullus, den geleerden Strabo en den geschiedvorschier Polybius van Megalopolis is meer-malen van schellen sprake.

De ouden hadden echter geen begrip van onze klokken en in de eerste tijden van het Christendom schijnt men zelfs het gebruik van bellen niet gekend te hebben. Om de geloovigen ter kerke te roepen, bediende men zich aanvankelijk van borden en aanzeggens en naderhand van houtjes, plankjes en kleppen, gewoonlijk *gewijde plankjes* geheeten. Dit gebruik, dat in de kloosters veel werd toegepast, vindt men ten huidige dage nog gedeeltelijk naast de klokken bij de Christenen van het Oosten terug. In de Grieksche kerk bestaat het hierin, dat een priester met een hamertje op een lange dunne plank, die hij op den linker arm laat schommelen, naar eene zekere maat klopt en daardoor sterke en zwakke, hooge en lage toonen uitbrengt. Uit hare eenvoudigheid kan men opmaken, dat deze wijze van samenroeping reeds van oude dagteekening is; zij was algemeen bekend bij de Chinezen, waar men ze in de dertiende eeuw nog aantrof bij de aankondiging der dagstonden, het kleppen bij brand en oproer. Ook in onzen tijd vindt men in vele Westersche kerken een overblijfsel van dit gebruik, namelijk wanneer in de laatste dagen der guede week de klokken volgens een spreekje naar Rome reizen, om paascheieren te halen, en haar gelui door houten kleppen en ratels vervangen wordt.

Over den oorsprong onzer klokken blijft nog steeds een zware sluier hangen. Aan Paulinus, bisschop van Nola bij Napels, wordt omstreeks de vijfde eeuw, zonder dat daarvoor echter afdoende bewijsgronden bijgebracht worden, de invoering der kerkklokken toegeschreven. Tot dusverre is het een onbewezen feit, dat vóór dien tijd het gebruik van klokken bekend zou zijn geweest, doch zeker is het, dat reeds in den aanvang der zesde eeuw verschillende kloosters, vooral in Gallië, zich van klokken bedienden. Paus Scabinianus, die in den aanvang der zevende eeuw leefde, zou zelfs naar de meening der meest geloofwaardigegeschiedschrijvers eene verordening hebben uitgevaardigd, volgens welke de zang- en bedestonden — *horæ canonicæ* — te Rome door klokslagen aangegeven moesten worden. Dit geschiedde door zevenmaal te luiden in 24 uren en wel viermaal bij dag en 3 maal nachts, met een of meer klokken, in een of meer pauzen. Men vindt daaromtrent, dat op het concilie van Aken in 817 onder Lodewijk den Vrome gehouden bepaald was, dat het derde, zesde, en negende kanonische uur slechts in 2 pauzen zou geluid worden. In 615 waren de klokken nog zóó weinig bekend, dat naar verhaald wordt, toen Clotarius de stad Vens in Bourgondiën belgerde en de bisschop Lupus in de Sint-Stevenskerk het volk door het *signum ecclesiæ* te zamen riep, het vijandelijk heir door zulken angst voor eene gewaande stem van boven werd bevangen, dat het 't beleg opbrak en de vlucht nam.

Eerst in de zevende eeuw werd het kerkelijk gebruik van

klokken in Frankrijk en bijna gelijktijdig ook in Engeland algemeen. In Duitschland echter werd het pas 100 jaren later ingevoerd. In het Oosten vindt men het eerst de klokken vermeld tegen het einde der negende eeuw, toen hertog Ursus Patriciacus van Venetië den Griekschen keizer Michael 12 metalen klokken schonk.

Bij de bewoners van het hedendaagsch Limburg waren de kerkklokken gewis zeer vroeg in zwang. Want geruimen tijd vóórdat Willebrordus in Holland en Bonifacius in Duitschland hunne apostolische zending aanvaardden, hadden eene rij van Tongersche prelaten en na hen tal van kerkvoogden, die achtereenvolgens den bisschopstoel van Maastricht bekleedden, deze gewesten doortrokken en van lieverlede de heidensche tempels in Christenbedehuizen veranderd. Dat zij de klokken, in het begin harer opkomst, hebben gekend, kan men met voldoende zekerheid afleiden uit de nauwe betrekkingen, waarin deze prelaten tot Gallië hebben gestaan.

Ten tijde van den laatsten Maastrichtschen bisschop, op het eind der zevende eeuw, toen Pielhelmus en Odgerus, die uit Engeland herwaarts waren overgekomen, het Christendom tusschen Maas en Rijn bevestigden, vinden wij reeds eene klok in de abdij van Stavelot, en niet lang daarna, onder Karel den Groote, treffen we te Aken den klokkengieter *Tanco* aan. Alcuinus, de volgeling van den vermaarden Engelschen monnik Beda en de leermeester van Karel den Groote, spreekt van het luiden der klokken als van een oud gebruik; hij leert ons dat de klokkendoop reeds vóór 770 eene bekende ceremonie was, die in zijn tijd werd verboden, wegens het misbruik waartoe zij aanleiding gaf, doordien namelijk het alstoen heerschend bijgeloof ruimschoots werd gevoed met de bewering dat klokken aan hare zalving eene magische kracht ontleenden, om onweer, storm, hagel, bliksem zelfs den duivel te bezweren. Rudolf, abt van Sint-Truijen, liet in den aanvang der twaalfde eeuw tal van klokken gieten en in 1131 had Maastricht reeds in zijne St. Servaaskerk verschillende klokken. Ter nauwer nood een halve eeuw later, ontmoeten wij de eerste Sittardsche klok, toen de klokkengieterijen uit de kloosters in wereldsche handen overgingen en zich op den bodem van het tegenwoordig Limburg begonnen te ontwikkelen, waar langs de boorden van de Maas de Engel der kunst van klokkenmelodie en klokkenharmonie zijn geliefd verblijf koos, om van daar uit zijne wieken te spreiden, waarop de roem onzer vadersen als klokkenhelden in de middeleeuwen door geheel de beschaaftde wereld werd gedragen.

Maakt al Noord-Nederland er aanspraak op een Geert van Wou als zijn zoon te noemen, een Petrus en een Frans Hemony onder zijne burgers te hebben geteld, die de oppermeerschappij van het vaderland op het gebied der klokkenkunst in de beschaaftde wereld veroverden, Limburg en de aangrenzende streken kunnen wijzen op eene lange reeks van klokkengieters, die hun daartoe den weg hielpen banen; dit gewest kan met fierheid crop bogen onder zijne kinderen te tellen een Jan van Sittard, een Arnold de Wilde van Venlo, een Jan van Venlo, een Gerard van Venlo, een Jan van Straelen, een Jan van Asten, een Jakob van Venray, wier kunstgewrochten thans nog in onze streken zoo dikwerf de winden en de wolken dwingen den roem hunner makers te verkondigen.

(Wordt vervolgd.)

ALPHABETISCHE LIJST der EDELEN, die sedert 1555 ter bijwoning van de vergaderingen der Staten van het Overkwartier beschreven werden.

(Medegedeeld uit het Rijksarchief te Roermond).

De Staten van het Overkwartier van Gelderland waren ten allen tijde uit twee bestanddeelen zamengesteld, namelijk uit de ridderschap en uit afgevaardigden der steden.

Aangaande het regt der Edelen om de vergaderingen der Staten bij te wonen bestonden in den aanvang geene bepalingen; de edelen, op de eerste landdagen ontboden, waren gewis de ridders en knapen, die zich in 1418 plegtig verbonden eendragtig bij elkander te blijven, dien vorst alleen te huldigen, die door de meerderheid der edelen en kleine steden, doch eenparig door de hoofdsteden, erkend werd, en nimmer te gedogen dat Gelderland verbrokkeld werd. Zij werden naderhand door hunne afstammelingen en door hen, die door hunne geboorte bewezen daartoe gerechtigd te zijn, opgevolgd.

Nadat echter het Overkwartier van de drie andere kwartieren van Gelderland gescheiden was, werden omtrent de vereischten om als edelman op de vergaderingen te mogen verschijnen andere verordeningen vastgesteld. Daarbij was bepaald dat de echtheid van den adel moest bewezen worden door overlegging van een stamboom, inhoudende acht adelijke kwartieren, d. i. vier van vaders- en vier van moederszijde, welke kwartieren door twee leden der ridderschap onder eede moesten bevestigd worden; voorts werd verlangd dat de kandidaat meerderjarig en Roomsch Katholiek was, zooals ook dat hij een algemeen erkend riddergoed, in het kwartier gelegen, bezat, waarvan de vroegere eigenaars steeds als leden der ridderschap op de land- en kwartiersdagen waren beschreven geworden. Uit één ridderschap kon slechts één edelman worden beschreven; maar was de zoon meerderjarig en bezat hij een afzonderlijk riddergoed, dan mogt hij met zijn vader verschijnen.

Het *riddercedel*, in het Rijksarchief te Roermond aanwezig, bevat de namen der edelen, die sedert 1555 tot de vergaderingen der Staten van het Overkwartier beschreven werden; wij laten die hier, alphabetisch gerangschikt, volgen.

AEFFERDEN (van) *Godard*, rentmeester van het ambt Gelder, 1599.

AMSTENRAEDT (van) *Arnold*, heer te Geleen, pandheer te Wacitendonk en drost van het ambt Kriekenbeek, 1592-1611.

ASSELT (van) *Johan*, uit het ambt Stralen, 1555-1619.

ASSELT (van) *Liffart*, op den Arendonk, 1592-1629.

ASSELT (van) *Wolter*, uit het ambt Stralen 1592.

BAERLO (van) *Emond*, uit het ambt Montfort 1555.

BAERLO (van) *Johan*, te Leuth 1555.

BAERLO (van) *Willem*, 1592-1611.

BAERLO (van) *Johan*, te Baarlo 1607-1611.

BAEXEN (van) *Antoon*, admissus 28 Januarij 1695 wegens Nieuwenbroek te Beesel.

BAEXEN (van) *Johan Arnold*, admissus 22 Mei 1700 wegens Nieuwenbroek te Beesel.

BAEXEN (van) *Emmanuel Conrad*, admissus 25 Mei 1700, wegens 't huis Raai te Baarlo.

- BEECK (van) Johan, te Baarlo 1598.
 BELL (van) Hans Willem Schal, wegens 't huis Vriemerson te Odiliënberg 1640-1656.
 BENTINCK (van) Filips, drost van het land van Montfort 1607, was vóór 1611 overleden.
 BERENTZAU (von) Filips Engelbert, admissus 15 April 1655, wegens 't huis Padenberg.
 BERENTZAU (von) Johan Bertram, admissus 19 Maart 1640, wegens 't huis Dorenberg.
 BERENTZAU (von) Filips Engelbert, admissus 27 Sept. 1666, wegens 't huis Dorenberg.
 BERGE (Op ten) Georgien, drost te Gelder. 1560-1610.
 BINSVELT (van) Wirich, erfvoogd van Roermond 1610-1616. † 23 September 1616.
 BLANCART (van) Otto Hendrik, admissus 7 Maart 1667, wegens 't huis Windvondelen.
 BLANCART (van) Otto Lodewijk, wegens Windvondelen. 1679.
 BOCHOLT (van) Godard, drost te Wachtendonk 1555, 1560.
 BOCHOLT (van) Arnold, te Wankum 1555.
 BOCHOLT (van) Joachim, te Lobberich 1555.
 BOCHOLT (van) Johan, te Pass 1555-1623. † 18 Maart 1623.
 BOCHOLT (van) Gielis, Ingen Hoff, 1592, 1607.
 BOCHOLT (van) Godard, zum Haef te Lobbroek, admissus 17 Januarij 1613.
 BOCHOLT (van) Johan Willem, admissus 21 Februarij 1641 wegens Windvondelen.
 BOCHOLT (van) Arnold, admissus 6 Augustus 1644 wegens het huis Bocholt, † 9 September 1682. Hij was raad costumier in 't hof van Gelder te Roermond van 1650-1679.
 BOCHOLT (van) Johan, admissus 5 Maart 1656 wegens het huis te Geisteren. † in 1673.
 BOCHOLT (van) Gillis Werner, admissus 27 October 1662 wegens het huis zum Hoeve onder Lobberich; hij was raad costumier in 't hof van Gelder te Roermond van 16 Mei 1680-1697.
 BOCHOLT (van) Johan Arnold, admissus 8 Februarij 1697 wegens het huis Hoeve te Lobberich.
 BOCHOLT (van) Eduard Bernard, admissus 11 Aug. 1697 wegens 't huis te Geisteren.

(Wordt vervolgd.)

HOE HET VOLK SPREEKT te Maastricht.

1750. *Ze heet heur tel (of telke) good gesnoje*.
 Van eene praatzieke, eene babbelaarster; van dezulke zegt men ook: *die heet en tel!* — Den eeksters snijdt men de tel of 't strotlapje door, om ze te leeren slapen.
 1751. *Ich zal em zen lés opzégge* (of *veurspelle*).
 Ik zal hem berispen, hem strenge vermaningen geven, hem duchtig doorhalen.
 1752. *Me moot et em mëtte potlep el ingeve*.
 Zegt men van iemand die hard van begrip is en dien men eene zaak, oer hij ze vat en verstaat, in al hare bijzonderheden en herhaalde malen moet uitleggen.
 1753. *Er kint ze lés ke van boete*.
 Wat hij te zeggen heeft, is hem door een anderen voorgespeld, ingegeven; ook, hij heeft zijne verschooning gereed, hij weet hoe op eene bepaalde vraag of aantijging te antwoorden.

1754. *Ich laat et ligge wie et Lemme gelag heet*.
 Ik laat de zaak zoo als zij is; ik beoordeel ze niet; ik eerbiedig de bestaande toestanden. — Wie is die *Lemme, Lamme* of *Lambertus*, in dit spw. bedoeld, en wat heeft hij laten liggen? Zou er hier sprake zijn van een historischen persoon, wellicht van St. Lambertus, den voorlaatste bisschop van Maastricht (657-696), wiens opvolger, St. Hubertus, den bisschoppelijken stoel naar Luik verplaatste? In 't Luiker-Waalsch toch bestaat een spw. van nagenoeg denzelfden vorm en betekenis, maar dat veel duidelijker is en nog een grooter historische figuur laat optreden: *den steen laten liggen waar hem Karel de Grootte geplaat of gelegd heeft*, namelijk: *J sât leyî l'pire où c'qui Charlemagne l'a planté of Leyans l'pire wiss'qui Charlemagne l'a mettoû*. Dit doelt op de overlevering die in 't Luikerland loop heeft en aan den Frankischen keizer de regeling van 't grondbezit toeschrijft.
 1755. *Et lèste Is 't lèste*.
 Troostwoord aan diengene, die 't laatste bedeed wordt, of 't laatste voorwerp bekomt.
 1756. *Dee et lèste oette kan wêlt hebbe, dee vill ten déksel op zen neus*.
 Die zich alles wil toegienigen, wordt in zijne rekening bedrogen. Men vergelijke n. 31: *Dee alles wêlt hebben, dee krijgt niks*.
 1757. *Da's en lompe lètter*.
 Dat is licht verstaanbaar; de zaak is niet moeilijk.
 1758. *De was in leuge vermindert neet*.
 Die eens gelogen heeft, zal het meermaalen doen; ook, een leugenachtig feit, hoe meer het wordt rondverteld, hoe erger het wordt.
 1759. *Er is van de ierste leuge neet geboorste*.
 Van iemand die al dikwijls op eene leugen betrapt is.
 1760. *Van wîl aof komme de leuge's*.
 Geloofst niet onvoorwaardelijk wat men u van vreemde of ver afgelegene plaatsen verhaalt; men kan toch de gegrondheid ervan niet, althans moeilijk, onderzoeken. — De Duitscher heeft daarvoor:
 Von fern
 Lâgt men gern;
 terwijl de Franschman, meer bijzonder van den reiziger, zegt:
A beau mentir qui vient de loin. Ook in Nederland is een dergelijk spw. bekend: *van lange wegen ruime leugenen*.
 1761. *Van et hure zégge komme de leuge's*.
 Deelt op de wijze waarop gewoonlijk een valsche gerucht in omloop komt, eene leugen verspreid wordt: *ich heb hure zégge of ze hebbe mich gezag*. — In de verzameling van HARBOMER vindt men: *Van hooren zeggen liegt men veel, en hooren zeggen is half gelogen*.
 1763. *Dat zijn leuge's mêt sterb*.
 Die leugens zullen nadeelige gevolgen hebben.
 1764. *Et waos zeker en leuge*.
 Van eene zaak die men verhalen wil doch zich niet meer herinneren kan.
 1765. *Ene leugeneer weurd noets geluif, al zeet er ouch te woerheid*.
 1766. *Me moot leven en laote leve*.
 1767. *Er heet te wienig veur te leven en te veul veur te sterre*.
 Van iemand die eenige middelen bezit, doch niet toereikende om in zijn onderhoud goed te voorzien.
 1768. *Dee et langste leef heet alles*.
 Eene soort van aannemding om, lustig op, verteringen te doen en zijn vermaak te zoeken.
 1769. *Et leve mëtte twie indjes aonsteke*.
 In zwelgerijen en hoererijen leven en daardoor zijne gezondheid

heid geheel bederven en zijne dagen verkorten — gelijk eene kaars sneller optoert die aan beide einden wordt aangestoken.

1770. *Alle levers weurden herleven of Godswoord is gelogen.*

1771. *Leve make.*

Leven is hier gedruis, geras. Vandaar heeft men voor een groot, een verschrikkelijk geras, uitdrukkingen als: *e leve van de ander wereld, e leve wie en oordeil, e leve dattich huren en zien vergeit, enz.*

1772. *Er heet en druug lever.*

Hij heeft altijd dorst en drinkt menig glaasje leeg.

TOESTAND

der DORPEN van 't land VALKENBURG

1673.

HOUTHEN.

Int dorp ende bancq van Houthem worden bevonden 440 buynders taxabel in des Lants lasten soo laet als leengoederen t'saemen gereeckent.

Van de voors. Laetgoederen moeten jairlijx betaelt worden soo aen de domeynen vanden Coninck als aen het Clooster van St. Gerlach, kercke van Houthem, Valckenborgh, Hulsbergh ende andere altaeren 590 vaeten 2 cop roggen jairlijcx erfspacht.

Item 51 capuinen 22 1/4 potten wijn, 89 keuren soo aen den Coninck als aen t'Clooster van St. Gerlach, Prosdije van Menssen ende anderen sijnde het beste meubel peirdt oft koeije het welck op het pandt bevonden wordt.

De voors. Leengoederen gelegen in dese Bancke dependeren van acht leenen, te wete, Coninckswinkel leen, Caldenborghs leen, Servaes op den poel, Anthoon Quaere, Geldrops, Franssen, Merten Davidts ende Gertzenichs leen, ende moet van elk leen soo wanneer de ophelder comt te sterven betaelt worden 15 goutgulden ende dan andere onkosten welke t'saemen bedraegen ad 24 pattacons.

Van de voors. 440 buynders sijn verscheijden parcellen geciserteert ende blijven liggen buiften culture, ende sijn de selve int' grosse belast ende verobligeert t'zedert den jaere 1672 met dese nae Capitaelen.

D'ierste aenden heer Advocaet Haeck van Sittardt met 600 gulden.

Ten tweeden aen Joffrouwe Anna Maria van Meer met 800 gulden.

Item aen den heere pensionaris Wijnants met 1000 gulden.

Ten vierden aenden heere Frans Driessens van Maeseyck met 1060 gulden.

Sommarum 3460 gulden.

De private schulden waervoor de bovengemelte 440 buynders bij de respectieve proprietarissen verbonden ende verobligeert sijn aen particuliere crediteurs, sijn divers ende wordt het prijs emport geignoreert.

Ende men soude buiften den tijd van oerlogh ende de overcoemende lasten, genoemen op den voet als de selve waeren ten tijde vande heeren Staeten, de voors. 440 buynders goet ende slecht door een ander gereeckent hebben connen verpachten ad 7 vaeten jeder buynder, waeraen de erfspachten van rogge, capuynen, keuren, hergeweijt ende dergelycke lasten moeten gecort werden

ende gedraegen bij de proprietarissen als proprietaire lasten.

Uit de bij deze memorie gevoegde specificatie van taeten van wege sijne Christelijcke Ma van Vranckrick aenden dorpe van Houthem overgesonden, blijkt dat van Mei 1672 tot Augustus 1673 dit dorp betaald heeft in tweemaandelijksche taxen de som van 2727 gulden fransch geld en aan t'leger om Maastricht geleverd 69 koeien en 460 rations hooi.

NAVAGNE.

(Antwoord op vraag 77, voorgaand nummer.)

Weet iemand iets meer van dat fort ?

Antwoord. Zie 1° het tractaat van Partagie van de drie Landen van Over-Maze, 26 December 1661.

2°. De Caerte van erfspalinge van limieten tusschen het fort van Navagne en het rivierke genaamd de Voer.

Inventaire des Archives de la Belgique 1879, troisième supplément à l'inventaire des cartes et plans n° 2222.

3° Inventaire des Archives de la Belgique 1865 T. IV. p. 274. § 13 Navagne.

N°s 26459—26461. Trois comptes rendus par Adrien de Rougemont, receveur des fortifications au quartier de Navagne, de l'administration des deniers destinés aux réparations de ce fort, du 31 Mai 1660 et 27 Mai 1674 (en flamand).

Navagne was niet enkel de naam van een Fort, het is een bevolkt gehucht der gemeente Moelingen, alwaar van oudsher een kantoor van in- en uitgaande rechten gevestigd stond.

Zie: Inventaire enz. 1837 T. I p. 358 § 4. Troisième département: affaires des douanes et du commerce, N°s 1613—1630.

Inventaire des Cartes et plans 1848 p. 143 n° 1124.

Ib. p. 238 n° 1774. Carte intitulée: Plan figuratif du bureau principal de S. M. à Navagne, dressé vers 1779, à l'occasion des réparations à faire à ce bâtiment.

Zie ook: Inventaire des Archives Tom IV. n°s 23742, 23862, 23897, 24123.

Luik, 1 Augustus 1881.

d. C.

VRAGEN.

78. Kommel.

Welke is de betekenis van den naam *Kommel*, oudtijds *Comment*, die eene straat te Maastricht voert ?

DRUKFEILEN in voorgaand nummer.

Bladz. 529.

1ste kolom: 2 en 3 regel van boven: *vooral van Roosteren*, leest: *van Roosteren vooral*,

10de regel van boven: *Cloes*, leest *Clues*.

22ste " " : *verbeteringen*, leest *verteeringen*.

6de " van onder: *niet verwoorren*, leest *met verwoorren*.

2de kolom 9 regel van boven: *Reyner*, leest *Reynen*.

10de regel van boven: *expressen* leest *excessen*.